

แนวคิดความเป็นแม่กับปิตาธิปไตยทุนนิยม: แม่ในสังคมไทย

เชอริศา อินทร์พิมพ์¹

บทคัดย่อ

ปิตาธิปไตยทุนนิยม (capitalist patriarchy) ตามแนวทางสตรีนิยมสายสังคมนิยม (socialist feminism) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ปิตาธิปไตยและทุนนิยมที่ส่งผลต่อความเป็นแม่ในสังคมอย่างลึกซึ้งไม่ได้อุดมการณ์ของความเป็นแม่แบบปิตาธิปไตยได้ส่งผลให้แม่ที่นอกเหนือไปจากบรรทัดฐานทางสังคมเกิดการเบียดขับและถูกปฏิเสธความเป็นแม่ (motherhood denial) ขณะเดียวกันนำไปสู่การเกิดขึ้นของแม่นอกกฎ (outlaw mother) ในสังคม บทความนี้มุ่งนำเสนอการทบทวนแนวคิดความเป็นแม่ตามแนวทางสตรีนิยม และสะท้อนภาพของความเป็นแม่ในสังคมไทยผ่านงานศึกษาที่เผยแนวคิดความเป็นแม่ที่มีความหลากหลายในสังคม โดยใช้กรอบแนวคิดของปิตาธิปไตยทุนนิยม ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวในสังคมไทยทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของอุดมการณ์ปิตาธิปไตยและทุนนิยมที่ยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่องท่ามกลางการประกอบสร้างอัตลักษณ์ตัวตนของความเป็นแม่ในรูปแบบที่หลากหลายและการต่อรองกับเงื่อนไขของอุดมการณ์ทางเพศในสังคมไทย ท้ายที่สุดบทความนี้มุ่งเผยให้เห็นถึงการบรรจบกันของโครงสร้างและอุดมการณ์ไม่เพียงแต่ความเป็นแม่เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงเพศสถานะ ชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย

คำสำคัญ: ความเป็นแม่ ปิตาธิปไตยทุนนิยม การถูกปฏิเสธความเป็นแม่ แม่นอกกฎ

¹ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสตรี เพศสถานะ และเพศวิถีศึกษา วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ <Email: chersira@gmail.com>

Motherhood Concepts and The Capitalist Patriarchy: Mothers in Thai Society

Cherrisa Inpim²

ABSTRACT

The concept of capitalist patriarchy in socialist feminism examines the relationship between patriarchal ideology and capitalism, interrelated systems that inevitably affect motherhood in society. This includes the capitalist model of motherhood that leads to the marginalization of mothers beyond societal norms, resulting in motherhood denial. Simultaneously, it leads to the emergence of outlaw mothers within society. This article aims to present a review of motherhood concepts within the framework of socialist feminism and reflect the image of motherhood in Thai society through studies that reveal diverse motherhood ideologies in society. Using the framework of capitalist patriarchy under the aforementioned conditions in Thai society allows us to observe the ongoing relationship between patriarchal ideology and capitalism. At the same time, maternal identity and negotiation with gendered conditions are being constructed in Thai society, this article ultimately aims to expose the intersectionality of structures and ideologies not only concerning motherhood but also encompassing gender, social class, and economic.

Keywords: Motherhood, Capitalist Patriarchy, Motherhood Denied, Outlaw Mother

² Master of Arts (Women, Gender and Sexuality Studies), College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University <Email: chersira@gmail.com>

บทนำ

จุดเริ่มต้นของการศึกษาความเป็นแม่ผ่านมุมมองสตรีนิยมเริ่มจากการตั้งคำถามและวิพากษ์ต่ออุดมการณ์ปิตาธิปไตยและทุนนิยมที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในฐานะของแม่ ขณะที่ความเป็นแม่ในปัจจุบันมีลักษณะที่ไม่ตายตัวและเป็นประสบการณ์ที่มีความหลากหลายตามแต่ละบริบทสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงสังคมปัจจุบันการโอบรับอุดมการณ์ความเป็นแม่อย่างเดียวน่าจะไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการที่จะมีบุตรหรือเลี้ยงดูบุตรได้อย่างมีคุณภาพ อันเนื่องมาจากเงื่อนไขของชนชั้น อำนาจทางการเงิน สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจล้วนมีผลต่อการประกอบสร้างความเป็นแม่ร่วมด้วยทั้งสิ้น (Collins & Bilge, 2016) นอกจากนี้ ความเป็นแม่ในสังคมปัจจุบันได้สะท้อนผ่านประสบการณ์ของคนผิวขาวชนชั้นกลาง ภายใต้การประกอบสร้างความเป็นแม่และครอบครัวในอุดมคติ (O'Reilly, 2007)

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับแม่ของนักสตรีนิยมจะพบคำว่า ความเป็นแม่ (motherhood) และการเป็นแม่ (mothering) ซึ่งคำทั้งสองคำได้สะท้อนถึงความหมายในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจน จุดเริ่มต้นของการทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่จำเป็นต้องเข้าใจบริบทระหว่างความเป็นแม่และการเป็นแม่ดังกล่าวก่อน ความหมายของความเป็นแม่ที่มีความสำคัญและน่าสนใจอย่างยิ่งได้ถูกอธิบายโดย Rich ซึ่งเป็นนักคิดที่สำคัญในการศึกษาความเป็นแม่และระบบชายเป็นใหญ่ ภายใต้บริบทของของตะวันตก โดยในช่วงทศวรรษ 1970 ริชให้ความหมายความเป็นแม่ในเชิงของความเป็นสถาบัน โดยสถาบันดังกล่าวของริช คือ ปิตาธิปไตย (Patriarchy) ที่ถูกกำหนดและควบคุมโดยผู้ชายและเข้ามามีบทบาทต่อการเป็นแม่ รวมถึงนำมาสู่การกดขี่ผู้หญิง ขณะเดียวกันริชให้ความหมายของการเป็นแม่ในแง่ของประสบการณ์การเป็นแม่ ซึ่งเป็นการให้อำนาจแก่ผู้หญิงในฐานะที่แม่เป็นศูนย์กลาง ปิตาธิปไตยในฐานะสถาบันของริชได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสถาบันของความเป็นแม่และนำมาสู่การสร้างเงื่อนไขในการตัดสินใจและหล่อหลอมประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลในฐานะแม่ โดยริชกล่าวว่าประสบการณ์ในการเป็นแม่และประสบการณ์ทางเพศจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของผู้ชาย (Rich, 1986)

นอกจากบริขที่แสดงให้เห็นความเป็นแม่ในเชิงสถาบันของอุดมการณ์ปีตาธิปไตย และในเชิงของอำนาจผ่านประสบการณ์ของการเป็นแม่แล้ว ในงานศึกษาของ O'Reilly ได้เน้นย้ำความหมายของความเป็นแม่เช่นเดียวกันกับบริข คือ การนิยามความเป็นแม่ในเชิงสถาบันผ่านอุดมการณ์ปีตาธิปไตยที่มีส่วนในการกำหนด ควบคุม และกดขี่ผู้หญิง และการเป็นแม่ในเชิงประสบการณ์ของผู้หญิงที่เสริมอำนาจและต่อต้านอุดมการณ์ความเป็นปีตาธิปไตย ในสังคมปีตาธิปไตยของโอเรลลี ความเป็นแม่หรือการเลี้ยงลูกเป็นความรับผิดชอบของแม่ผู้ให้กำเนิดและสังคมไม่ได้ให้อำนาจแก่พวกเขาในฐานะแม่ที่เป็นแม่ แต่ในขณะเดียวกันอำนาจและเงื่อนไขในความเป็นแม่ถูกกำหนดและควบคุมโดยปีตาธิปไตยและเงื่อนไขของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสืบพันธุ์ที่ถูกควบคุมโดยกฎหมายและรัฐ เงื่อนไขดังกล่าวกลายเป็นกรอบในการกำหนดบรรทัดฐานของความเป็นแม่ที่เป็นกระแสหลักของสังคม (O'Reilly, 2004a) โดยงานของ โอเรลลี ได้นำเสนอและสะท้อนถึงประสบการณ์การเป็นแม่ในชีวิตประจำวันของผู้หญิงที่มีความกดดันอย่างมาก

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ความเป็นแม่ หมายถึง อุดมการณ์ของการดูแลและการเลี้ยงดูที่ส่งผลต่อการขัดเกลาทั้งในด้านร่างกาย สังคม และจิตใจ ภายใต้เงื่อนไขบริบทของอุดมการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม สำหรับการเป็นแม่ หมายถึง กิจกรรมหรือปฏิบัติการที่ปัจเจกบุคคลที่นิยามตนเองว่าเป็นแม่ได้ปฏิบัติการภายใต้ความคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ โดยปัจเจกบุคคลจะเรียนรู้ปรับตัว และแสดงบทบาทในฐานะแม่เพื่อดูแลและเลี้ยงดูบุตรของตนและครอบครัว ซึ่งการเป็นแม่อาจเป็นมากกว่าความรับผิดชอบในบทบาททางชีววิทยาแต่หมายรวมถึงบทบาททางสังคมด้วย

ปัจจุบันอุดมการณ์ปีตาธิปไตยยังคงทรงอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อกรอบสร้างความ เป็นแม่ โดยปีตาธิปไตยได้ฝังรากลึกผ่านระบบอำนาจในสังคมทุนนิยมผ่านการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการจัดระเบียบของสถาบันในสังคม และทุนนิยมเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการขับเคลื่อนความเป็นแม่และการเป็นแม่ในสังคม (Ortner, 2014) ดังนั้น การศึกษาแนวคิดความเป็นแม่กับปีตาธิปไตยทุนนิยมผ่านการทำความเข้าใจความเป็นแม่ในบริบทสังคมไทยจะทำให้เห็นภาพของความเป็นแม่ภายใต้ความเป็นปีตาธิปไตยทุนนิยมได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ปีตาธิปไตยทุนนิยม (capitalist patriarchy) จึงเป็นเงื่อนไขที่มีความสำคัญที่ส่งผลต่อการทำความเข้าใจความไม่เท่าเทียมกันทางเพศและความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างมาก ตามแนวคิดของสตรีนิยมสายสังคมนิยม (socialist feminism) ได้อธิบายถึงการแสวงผลประโยชน์และการกดขี่

(Eisenstein, 1979) โดยตั้งสมมติฐานที่ว่าความเป็นแม่ในปิตาธิปไตยอาจจะเป็นผลของปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ทางสังคม อุดมการณ์ปิตาธิปไตยทุนนิยมมีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาทของผู้หญิงและการเป็นแม่ของผู้หญิงในสังคมอย่างมาก (Chodorow, 1987) อีกทั้งการเป็นแม่และการเลี้ยงดูบุตรไม่สามารถแยกขาดออกจากประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคมได้ เช่น แม่ที่เป็นชนชั้นแรงงานที่ต้องดิ้นรนกับความยากลำบากและความไม่แน่นอนเพื่อทำให้ชีวิตของตนเองและลูกดีขึ้น (Couvrette, Brochu, & Plourde, 2016) เป็นต้น

ในสังคมปิตาธิปไตยและการให้คุณค่ากับบรรทัดฐานรักต่างเพศ (heteronormativity) นำมาซึ่งการเกิดขึ้นของอุดมการณ์การเป็นแม่แบบปิตาธิปไตย (ideologies of patriarchal motherhood) เงื่อนไขดังกล่าวทำให้อำนาจของรูปแบบครอบครัวที่มีบรรทัดฐานแบบรักต่างเพศหรือครอบครัวทางชีวภาพ (biological family) ได้รับการเสริมอำนาจและยังคงมีอิทธิพลอยู่อย่างต่อเนื่อง (Lewin, 1993) นำมาสู่การควบคุมทางเพศวิถีและการสืบพันธุ์ของผู้หญิง (Burris, 1982, p. 61) ภายใต้อุดมการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงหรือปัจเจกบุคคลที่ไม่สามารถเป็นแม่หรือไม่มีความต้องการที่จะเป็นแม่ กลายเป็นบุคคลชายขอบ (marginalized mother)

บทความนี้เป็นความพยายามในการทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ภายใต้เงื่อนไขของปิตาธิปไตยทุนนิยมและฉายภาพของความเป็นแม่ที่หลากหลายในปัจจุบันของสังคมไทยที่ดำรงอยู่ ผ่านอุดมการณ์ความเป็นแม่แบบปิตาธิปไตยและเงื่อนไขของทุนนิยมที่ส่งผลต่อการประกอบสร้างความเป็นแม่ อีกทั้งยังเป็นการทำความเข้าใจความหมายของความเป็นแม่ในมิติที่คำนึงอัตลักษณ์ทับซ้อนของ เพศสถานะ ชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นจุดเด่นสำคัญของการศึกษาในงานวิชาการด้านสตรีศึกษา โดยผู้เขียนแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) การชี้ให้เห็นพัฒนาการในการทำความเข้าใจความเป็นแม่ภายใต้มุมมองสตรีนิยมของโลกตะวันตก ในช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา จากสตรีนิยมสายรากเหง้า (radical feminism) นำมาสู่ 2) การนำเสนอแนวคิดปิตาธิปไตยทุนนิยม (Capitalist patriarchy) ผ่านมุมมองสตรีนิยมสายสังคมนิยม และ 3) การชี้ให้เห็นแนวคิดการถูกปฏิเสธความเป็นแม่ (motherhood denied) รวมถึงแม่นอกกฎ (outlaw mother) เพื่อที่จะนำไปสู่ 4) การฉายภาพและการทำความเข้าใจงานศึกษาแม่ในสังคมไทยผ่านแนวคิดปิตาธิปไตยทุนนิยมเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการประกอบสร้างและการต่อรองภายใต้การเกิดขึ้นของความเป็นแม่ที่หลากหลายภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว

ความเป็นแม่ภายใต้มุมมองสตรีนิยม (feminist perspectives on motherhood)

บทความนี้ได้ให้ความสำคัญกับมุมมองของสตรีนิยมสายรากเหง้า (radical feminism) ซึ่งเป็นบริบทการศึกษาความเป็นแม่ในมุมมองสตรีนิยมและปิตาธิปไตยทุนนิยมในโลกตะวันตก ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา หมายรวมถึงสตรีนิยมสายรากเหง้าทางวัฒนธรรม (radical-cultural feminism) ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาความเป็นแม่และตั้งคำถามกับการกดขี่ผ่านเรือนกายทางชีวภาพของผู้หญิง และสตรีนิยมสายสังคมนิยม (socialist feminism) ในการอธิบายและวิพากษ์ความเป็นแม่ภายใต้แนวคิดปิตาธิปไตยทุนนิยม

ความเป็นแม่ของสตรีนิยมสายรากเหง้าตั้งอยู่บนฐานคิดของความแตกต่างของอำนาจและอธิบายถึงความแตกต่างทางชีววิทยาระหว่างชายและหญิงว่าเป็นที่มาของการกดขี่ผู้หญิงและนำไปสู่การแบ่งแยกบทบาททางเพศในสังคม ทางออกที่จะบรรลุและนำไปสู่การปลดปล่อยผู้หญิงจากการกดขี่ของสตรีนิยมสายรากเหง้า คือการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเจริญพันธุ์ ขณะเดียวกันมีการวิพากษ์ถึงการนำเทคโนโลยีที่เข้ามาช่วยในการสืบพันธุ์ว่าเป็นการผลิตซ้ำของสถาบันปิตาธิปไตยและอำนาจสูงสุดของความเป็นชาย (masculinity) ในฐานะที่ผู้ชายเป็นผู้ควบคุมภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี (Firestone, 1970) อีกทั้งครอบครัวทางชีววิทยา (the biological family) เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่นำมาสู่การสร้างอำนาจในการพัฒนาความเป็นชนชั้นและนำมาสู่ความไม่สมดุลในการแบ่งบทบาททางเพศ และการจัดระเบียบทางสังคม ภายใต้ความคิดของสตรีนิยมสายรากเหง้าเห็นได้ชัดว่า การเป็นแม่ของผู้หญิงจะทำให้เกิดการสานต่อและเป็นการครอบครองทรัพย์สิน เชื้อชาติ และชนชั้น ให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงเสริมกำลังให้กับอุดมการณ์ปิตาธิปไตยให้มีความแนบแน่นมากยิ่งขึ้น

นอกจากความแตกต่างทางชีววิทยาของมนุษย์ที่นำมาสู่การแบ่งบทบาททางเพศและบทบาทของความเป็นแม่ของคนในสังคม ความแตกต่างทางชีววิทยายังเป็นเครื่องมือของปิตาธิปไตยที่มีอำนาจสูงสุดที่มีผลต่อสถาบันต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับครอบครัว กฎหมาย สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เช่นเดียวกับ Oakley (1985) ที่ได้ให้ความสำคัญกับมุมมองในความแตกต่างทางเพศทางชีววิทยาที่มีส่วนในการกำหนดบทบาททางสังคมและเป็นเงื่อนไขนำมาสู่การแบ่งแยกระหว่างงานในการสืบพันธุ์และระบบเศรษฐกิจ Oakley ได้ต่อต้านในประเด็นความคิดที่ว่าผู้หญิงแท้จริงแล้วไม่ได้มีสัญชาติญาณของความเป็นแม่และหลายคนไม่ได้มีความคิดหรือความต้องการที่จะมีบุตรและมองว่าสภาพสังคมและวัฒนธรรมได้บีบคั้นทำให้ผู้หญิงต้องสยบยอมต่อการมีลูกและการเป็นแม่ (Oakley, 1985, p. 137)

ส่วน Rich (1986) มองว่าประสบการณ์ในการคลอดบุตรและประสบการณ์ทางเพศตามมุมมองของริชเป็นไปเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของผู้ชาย อีกทั้งการคลอดบุตรแฝงไปด้วยความกลัว ความวิตกกังวล ความเครียด และความเจ็บปวด รวมถึงความแปลกแยกในร่างกายตัวเอง ขณะเดียวกันริชมองว่า ผู้หญิงควรจะมีสิทธิในการเลือกการคลอดบุตรและการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเจริญพันธุ์ เช่นเดียวกับ Bokinieć (2016) มองว่าร่างกายของผู้หญิง ความเป็นแม่ และการสืบพันธุ์เป็นพื้นที่ของความสับสนและความขัดแย้ง ร่างกายของผู้หญิงมักถูกเอารัดเอาเปรียบในแง่ของความไร้อารมณ์และการสืบพันธุ์ในสังคม จากความคิดดังกล่าวได้ตอกย้ำว่าแก่นแท้ของอุดมการณ์ปิตาธิปไตยของสังคมคือ การควบคุมผู้หญิงและความเป็นแม่กลายเป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งในกระบวนการดังกล่าวนี้ นำมาสู่การเกิดขึ้นของอุดมการณ์ความเป็นแม่แบบปิตาธิปไตย (ideologies of patriarchal motherhood) โดยอุดมการณ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงเป็นเพียงเรื่องการสืบพันธุ์ทางชีววิทยาเท่านั้น แต่รวมถึงหน้าที่รับผิดชอบหลักกิจกรรมในการดูแลเด็กภายใต้ค่านิยมทางวัฒนธรรมและครอบครัวของความเป็นชาย (Park, 2013)

การทำความเข้าใจอุดมการณ์ความเป็นแม่แบบปิตาธิปไตยจะทำให้เห็นภาพของแนวคิดความเป็นแม่ภายใต้สังคมที่มีความเป็นปิตาธิปไตยและทุนนิยมมากยิ่งขึ้น อุดมการณ์ความเป็นแม่มีจุดเริ่มต้นมาจากบริบทการเปลี่ยนแปลงไปสู่เศรษฐกิจทุนนิยมอุตสาหกรรม โดยเกิดขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 จากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจหลังสงครามโลก การเติบโตของชานเมือง การแต่งงานและการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว หรือสามารถกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ความเป็นแม่ที่เข้มข้น (intensive motherhood) ที่ยึดโยงอย่างเหนียวแน่นกับวาทกรรมของการเป็นแม่ที่ดีและการเป็นแม่ที่เสียสละ (Hays, 1996) โดยลักษณะของความเป็นแม่ที่เข้มข้นตั้งอยู่บนสมมติฐานของความเป็นแม่ที่ว่า แม่เป็นเรื่องธรรมชาติสำหรับผู้หญิง แม่ผู้ให้กำเนิดจะต้องเป็นผู้เลี้ยงดูลูกเท่านั้น รวมถึงแม่คือผู้ดูแลคนกลางที่ให้ความสำคัญกับการเลี้ยงลูกแบบเต็มเวลา (full-time) (O'Reilly, 2007)

ขณะเดียวกันในงานของ O'Reilly ได้วิพากษ์อุดมการณ์ความเป็นแม่ที่ดี ดังกล่าวที่สะท้อนถึงอุดมการณ์ปิตาธิปไตยของความเป็นแม่ ซึ่งได้สร้างความรับผิดชอบทั้งหมดให้กับแม่แต่ไม่ได้ให้อำนาจที่แท้จริงกับแม่ และในบางครั้งได้สร้างความวิตกกังวลกับแม่ได้ นอกจากนี้ อุดมการณ์ของการเป็นแม่ที่ดีไม่เพียงแต่หลอกลวงแต่ยังละเลยความต้องการของแม่ สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อระดับความตระหนักรู้ในตนเอง รวมถึงการรับรู้ถึงอัตวิสัยหรือตัวตนในฐานะของการเป็นแม่ด้วย (O'Reilly, 2007, p. 332)

จากที่กล่าวมาข้างต้น อุดมการณ์ความเป็นแม่แบบบิดาธิปไตยดังกล่าวนำมาสู่การประเมินค่าของสังคมในลักษณะของการแบ่งชั่วคราวตรงข้ามในการแบ่งแม่ที่ดีและแม่ที่ไม่ดี กล่าวคือ ในสังคมบิดาธิปไตยแม่ที่ดี คือ แม่ที่สามารถให้กำเนิดบุตรได้ ซึ่งเป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้วที่ต้องการเติมเต็มพื้นฐานทางชีววิทยาของตนเองหรือเพื่อช่วยเหลือสามีและธำรงไว้ซึ่งสถาบันครอบครัว ในทางตรงกันข้ามแม่ที่ไม่ดี คือ ผู้หญิงโสดที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ (Wald, 1997) ความเป็นแม่ในสังคมบิดาธิปไตยทำให้บทบาทของผู้หญิงในครอบครัวและครัวเรือนมีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นมาตรฐานของสังคม ดังที่ Chodorow (1987) มองว่า ผู้หญิงถูกขัดเกลาทางสังคมผ่านสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันศาสนา สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันสื่อสารมวลชน สถาบันครอบครัว เป็นต้น สถาบันเหล่านี้ได้เข้ามาควบคุมทางสังคมสำหรับการสืบพันธุ์ของแม่หลายประการ เช่น การแบ่งงานตามเพศและการสืบพันธุ์ภายใต้โครงสร้างและการจัดการของสถาบัน รวมถึงการพัฒนาระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมในตะวันตก เป็นต้น

เห็นได้ชัดว่าความเป็นแม่ของสตรีนิยมสายรากเหง้าได้วิพากษ์ความเป็นแม่โดยสายเลือดหรือทางชีวภาพ ในทางตรงกันข้ามการวิพากษ์ดังกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการกีดกันประสบการณ์ของการเป็นแม่และความพึงพอใจในการเป็นแม่เช่นเดียวกัน นำมาสู่ฐานคิดของสตรีนิยมทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของสตรีนิยมสายรากเหง้า (Tong, 2017) โดยสตรีนิยมรากเหง้าสายวัฒนธรรมเน้นการเชิดชูสตรีในความสามารถของเพศหญิงและเน้นย้ำถึงเสียงที่แตกต่างของผู้หญิงผ่านประสบการณ์เฉพาะตัวในการเป็นแม่ โดยมองว่าความเป็นแม่เป็นการแสดงออกถึงธรรมชาติที่สำคัญที่สุดของผู้หญิง (Wald, 1997) ขณะเดียวกันได้วิพากษ์มุมมองสตรีนิยมสายรากเหง้าว่าเป็นการปิดกั้นและขาดการส่งเสริมวัฒนธรรมของผู้หญิงที่มีความต้องการที่จะมีลูกและเติมเต็มในการเป็นแม่ ด้วยเหตุผลประการหนึ่งที่ว่าประสบการณ์ของการเป็นแม่เป็นประสบการณ์ทางอารมณ์ที่ทรงพลังทำให้ผู้หญิงได้สัมผัสกับร่างกายของพวกเขา (Glenn, Chang, & Forcey, 1994) เช่นเดียวกับ Ahmed ได้กล่าวไว้ว่าสตรีนิยมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (feminism is sensational) โดยความรู้สึกเป็นวิธีที่ร่างกายที่เชื่อมต่อกับสิ่งแวดล้อมภายในโลกที่เผชิญ (Ahmed, 2017) จะเห็นได้ชัดว่า สตรีนิยมสายรากเหง้าทางวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับความเป็นหญิง (femaleness) ตรงข้ามความเชื่อของนักสตรีนิยมสายรากเหง้าที่ผู้หญิงควรแสดงทั้งลักษณะที่เป็นผู้ชายและผู้หญิง

ทั้งนักสตรีนิยมสายรากเหง้าและสตรีนิยมสายรากเง้าทางวัฒนธรรมได้ยอมรับถึงการดำรงอยู่ของอุดมการณ์แม่ที่เป็นปิตาธิปไตยแต่ไม่ยอมรับประสบการณ์ของการเป็นแม่ที่ถูกทำให้เป็นสากล เนื่องจากทำให้ประสบการณ์ของผู้หญิงอีกหลายคนถูกละเลยและการมองประสบการณ์ในลักษณะที่เป็นสากลจะเป็นการยากที่จะรื้อสร้างธรรมชาติของคำว่าแม่ที่เป็นปิตาธิปไตย (Wald, 1997)

แนวคิดปิตาธิปไตยทุนนิยม (capitalist patriarchy) ผ่านมุมมองสตรีนิยมสายสังคมนิยม

งานศึกษาของ Eisenstein (1979) ได้อธิบายถึงแนวคิดปิตาธิปไตยทุนนิยม (capitalist patriarchy) ผ่านแนวคิดวิภาษวิธีในการสังเคราะห์ทฤษฎีใหม่ (synthesis) ระหว่างสภาวะขัดแย้ง (antithesis) และสภาวะพื้นฐาน (thesis) โดยสภาวะขัดแย้งใช้แนวความคิดสตรีนิยมสายรากเหง้า (radical feminism) ที่เน้นการวิเคราะหูปิตาธิปไตย และสภาวะพื้นฐานใช้การวิเคราะห์แบบมาร์กซิส (marxist analysis) บนฐานของชนชั้นนำมาสู่การสังเคราะห์ทฤษฎีใหม่ และการเกิดขึ้นของสตรีนิยมสายสังคมนิยม (socialist feminism) ภายใต้ความเชื่อที่ว่าปิตาธิปไตยและทุนนิยมหากแยกออกจากกัน จะไม่สามารถทำความเข้าใจปัญหาการกดขี่ของผู้หญิงได้

การทำความเข้าใจสภาวะพื้นฐานเกิดขึ้นบนสมมติฐานที่ว่า ผู้หญิง คือ ชนชั้น โดยการวิเคราะห์ของมาร์กซิสต์ ทำให้เห็นประเด็นของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การแสวงหาผลประโยชน์ (exploitation) และสภาวะของความแปลกแยก (alienation) ที่เกิดขึ้น Eisenstein ได้อธิบายผ่านความคิดของ Karl Marx และ Frederick Engels โดยมองว่า ระบบทุนนิยมได้อ้างถึงกระบวนการผลิตสินค้าและกระบวนการของอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน อันเนื่องมาจากตำแหน่งทางสังคมหรือโครงสร้างทางชนชั้นที่นำมาซึ่งการแสวงหาผลประโยชน์จากผู้หญิง การเกิดขึ้นของครอบครัวถือเป็นการแบ่งงานตามธรรมชาติครั้งแรกผ่านบทบาทและเพศ นอกจากนี้ การสืบพันธุ์ (reproduction) และการผลิต (production) ถูกมองว่าเป็นสิ่งเดียวกันไม่ต่างอะไรจากการวิเคราะห์การแบ่งงานในสังคมทุนนิยม ภายใต้อำนาจของความสัมพันธ์ในการผลิตทางเศรษฐกิจ ผู้ชายเป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนภายในครอบครัวและภรรยาเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมาชีพ (Eisenstein, 1979, p. 12)

สำหรับสภาวะขัดแย้ง (antithesis) เป็นการอธิบายการกดขี่ทางเพศผู้หญิงบนฐานเพศทางชีววิทยามากกว่าชนชั้นตามแนวคิดของสตรีนิยมสายรากเหง้า ดังที่กล่าวไปในหัวข้อที่แล้ว สมมติฐานของการแบ่งแยกทางเพศของแรงงานและสังคม

นำมาสู่การสร้างความเป็นลำดับชั้น (hierarchy) และเป็นพื้นฐานของอุดมการณ์ปีตาธิปไตย สตรีนิยมสายรากเหง้าให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางเพศในแง่ของชีววิทยาที่ส่งผลทำให้ผู้หญิงถูกจำกัดบทบาทในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งพื้นที่ส่วนตัวไปจนถึงพื้นที่ทางการเมือง เช่น ความเป็นชายที่ถูกสถาปนาไว้ภายในระบบการแต่งงานและครอบครัว เป็นต้น ดังนั้นจึงไม่สามารถแยกการกดขี่ทางเพศออกจากความเชื่อมโยงระหว่างมิติของเศรษฐกิจ (Eisenstein, 1979, pp. 16–18)

จากทั้งสองสภาวะนำมาสู่แนวคิดปีตาธิปไตยทุนนิยมของสตรีนิยมสายสังคมนิยมที่อธิบายการแสวงหาผลประโยชน์ การกดขี่ รวมถึงการแบ่งงานตามเพศ ที่เชื่อมโยงระหว่างความสัมพันธ์ของชนชั้นนายทุนกับชนชั้นแรงงานซึ่งกล่าวคือ ผู้ชายและผู้หญิง การกดขี่สะท้อนถึงการเอารัดเอาเปรียบภายใต้ความสัมพันธ์แบบปีตาธิปไตยทำให้ผู้หญิงเกิดการแยกชนชั้นทางสังคมควบคู่ไปกับการแสวงหาผลประโยชน์และการกดขี่ทางเพศ (Eisenstein, 1979, p. 22) ดังนั้นเห็นได้ชัดว่าระบบทุนนิยมต้องการการปกครองแบบปีตาธิปไตยเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพและขณะเดียวกันปีตาธิปไตยถูกนิยามบนความจำเป็นของทุนนิยมโดยอำนาจสูงสุดจะถูกจัดผ่านระบบลำดับชั้นทางเพศที่ให้อำนาจแก่ผู้ชายสูงสุด (male supremacy)

นอกจากนี้ การแบ่งงานตามเพศและสังคมจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมของผู้คนโดยใช้เงื่อนไขของเพศทางชีววิทยา ทำให้ผู้หญิงต้องอยู่บ้านและไม่ได้รับค่าจ้างหรือได้ค่าจ้างที่ต่ำกว่า นำมาสู่การเกิดขึ้นของแม่ที่ทำงาน (working mother) ซึ่งเป็นการปรับตัวของระบบเศรษฐกิจและอุดมการณ์ปีตาธิปไตย โดยผู้หญิงจะเสริมความมั่นคงของโครงสร้างปีตาธิปไตยผ่านการเป็นแม่ การสร้างครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวทางชีวภาพ และปีตาธิปไตยทุนนิยมจะผลิตซ้ำแรงงานใหม่ในการดูแลและสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในฐานะแม่ที่เป็นผู้บริโภคสินค้าเพื่อตอบสนองต่อความเป็นแม่ (Eisenstein, 1979, pp. 27–30) เช่นเดียวกับ Kitirianglarp (2015) ได้ขยายความให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปีตาธิปไตยและทุนนิยมให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยแสดงว่าในสังคมที่มีความเป็นปีตาธิปไตยทุนนิยม ผู้หญิงต้องเผชิญหน้ากับสังคมทุนนิยมใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การเผชิญหน้าโดยตรงในฐานะแรงงานในระบบทุนนิยม การเผชิญหน้าผ่านตัวกลางคือผู้ชายโดยเป็นการผลิตแรงงานในพื้นที่ภายในบ้าน และการเผชิญทั้งงานนอกบ้านและงานในบ้าน จะเห็นได้ชัดว่าสถานะงานบ้าน (housework) ในระบบทุนนิยมเป็นพื้นที่ที่เกิดการบริโภคกำลังแรงงานของผู้หญิงในฐานะแรงงานอวัตถุ (immaterial labor) ขณะเดียวกันก็เป็นไปเพื่อผลิตซ้ำกำลัง

แรงงานของผู้ชาย ดังนั้น การปลดแอกของผู้หญิงชนชั้นแรงงานภายใต้การกดขี่จากโครงสร้างทางสังคมแบบชายเป็นใหญ่ในระบบทุนนิยมจึงควรเริ่มจากการปฏิเสธงานบ้านและความเป็นผู้หญิง

นอกจากนี้ Hartmann (1976) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการแบ่งงานตามเพศและบทบาทของผู้หญิงในระบบเศรษฐกิจที่ถูกกำหนดและให้คุณค่าโดยผู้ชาย ได้นำมาซึ่งการกดขี่ทางชนชั้นและการแสวงประโยชน์ โดยพบว่า แรงงานชายมีบทบาทสำคัญในการรักษาความไม่เสมอภาคทางเพศในระบบการจ้างงาน เช่น ค่าแรงที่ต่ำกว่า นำมาสู่การที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชาย กระบวนการเหล่านี้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องของระบบทุนนิยมและปิตาธิปไตย เช่นเดียวกัน Fine (1992) ได้แสดงถึงความเกี่ยวข้องระหว่างเพศสถานะและการเข้าถึงปัจจัยการผลิต (means of production) สะท้อนผ่านการเข้าถึงตลาดแรงงานของผู้ชายและผู้หญิงที่มีความแตกต่างกันมาก แม้ในปัจจุบันจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้ผู้หญิงมีอิสระจากการเป็นแรงงานในบ้าน ได้ส่วนหนึ่งจากการลดลงของการคลอดบุตรและประชากรแต่เดิวยังคงพบข้อจำกัดในการเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้หญิงในสังคมอยู่ (Fine, 1992, p. 25)

จากที่กล่าวมา สตรีนิยมสายสังคมนิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ตามแนวความคิดของมาร์กซ์ ดังที่ดอนนา ฮาราเวย์ (Donna Haraway) มองว่าเป็นการขยายประเภทของแรงงานเพื่อรองรับสิ่งที่ผู้หญิงบางคนกระทำ แม้ว่าภายใต้ระบบทุนนิยมปิตาธิปไตยความสัมพันธ์ด้านค่าจ้างของผู้หญิงจะดีกว่า (Hanks, 2010) ขณะเดียวกันยังคงมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปิตาธิปไตยกับทุนนิยม โดย Fraser (1997) ชี้ให้เห็นว่าในสังคมทุนนิยมร่วมสมัย (contemporary capitalism) บรรทัดฐานแบบรักต่างเพศไม่ได้ส่งผลต่อการจัดโครงสร้างของการแบ่งงานทางสังคมหรือรูปแบบของการแสวงหาผลประโยชน์จากอำนาจแรงงานในสังคมทุนนิยม อย่างไรก็ตามในสังคมเสรีนิยมใหม่และลัทธิทุนนิยมในศตวรรษที่ 21 ปิตาธิปไตยได้ฝังรากลึกผ่านระบบอำนาจในสังคมทุนนิยม โดยเฉพาะในสังคมอเมริกันที่เห็นได้ชัดถึงความสัมพันธ์ของระบบปิตาธิปไตยและทุนนิยมผ่านการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการจัดระเบียบของสถาบันในสังคม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการผลิต (industrial production) สถาบันทางการทหาร (military) และบริษัท (corporation) (Ortner, 2014)

อุดมการณ์ปิตาธิปไตยทุนนิยมในปัจจุบันได้ส่งผลต่อความเป็นแม่โดยมีความสัมพันธ์กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม ชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจ จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าในสังคมปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างทุนนิยมและปิตาธิปไตยยังคง

ทรงอิทธิพลและมีผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นแม่ในปัจจุบัน ทำให้ความเป็นแม่ในปัจจุบันต้องเผชิญกับความท้าทายอย่างมาก

การถูกปฏิเสธความเป็นแม่ (motherhood denied) และแม่นอกกฎ (outlaw mother)

อุดมการณ์ของความเป็นแม่แบบปิตาธิปไตยและปิตาธิปไตยทุนนิยมที่ได้กล่าวไปข้างต้นได้นำมาซึ่งการเกิดขึ้นของวาทกรรมเบี่ยงเบนของแม่ที่หลากหลายในสังคมเมื่อเผชิญกับแบบแผนหรือเกณฑ์มาตรฐานสากลทำให้แม่ที่มีความหลากหลายถูกปฏิเสธความเป็นแม่ (motherhood denied) และกลายเป็นแม่ชายขอบ (marginalized mother) (Collins, 2000) รวมถึงต้องเผชิญกับแรงกดดันให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดของแม่ที่ดีและเสียสละ (Fields, 2001) อีกทั้งภายใต้กฎหมายและนโยบายทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพ่อแม่และครอบครัวที่สังคมส่วนใหญ่ให้คุณค่าส่งผลให้แม่เหล่านี้มักจะถูกปฏิเสธความเป็นแม่ แม้จะมีการเข้ามาของเทคโนโลยีการเจริญพันธุ์และการพัฒนาทางการแพทย์แต่การเข้าถึงบริการดังกล่าวยังถูกปฏิเสธและมีจำกัด (O'Reilly, 2010)

ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความพยายามในการที่จะเพิ่มอำนาจให้กับผู้หญิงหรือบุคคลที่สวมบทบาทในการเป็นแม่ให้มากขึ้น นำมาสู่แนวคิดแม่นอกกฎ (outlaw mother) ของ O'Reilly (2004) ที่ได้รับอิทธิพลความคิดพื้นฐานมาจากงานของ Rich (1986) ที่กล่าวไปข้างต้น O'Reilly ได้ให้ความสำคัญกับการเป็นแม่ที่เป็นอิสระที่ปราศจากสถาบันความเป็นแม่แบบปิตาธิปไตยและพลังอำนาจของการเป็นแม่ที่เรียกว่า การเป็นแม่นอกกฎ (outlaw mothering) หรือ การเป็นแม่แบบเสริมพลังอำนาจ (empowered mothering) กล่าวคือ เมื่อแม่ได้รับอำนาจแล้วจะสามารถดูแลและปกป้องบุตรของตนได้ดีขึ้นและนำไปสู่การสร้างสิทธิและเสรีภาพของแม่ อีกทั้งยังสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่านการขัดเกลาทางสังคมของเด็กหรือลูกของพวกเขา O'Reilly ได้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการเป็นแม่แบบเสริมพลังอำนาจที่สำคัญโดยในบทความนี้ได้หยิบยกมานำเสนอใน 3 รูปแบบที่น่าสนใจ ได้แก่ การเป็นแม่แบบสตรีนิยม (feminist mothering) การเป็นแม่เลสเบียน (lesbian mothering) และการเป็นแม่แบบแอฟริกันอเมริกัน (African-American mothering)

ประการแรก การเป็นแม่แบบสตรีนิยม (feminist mothering) เป็นการต่อต้านและปฏิเสธความเป็นแม่ที่เป็นปิตาธิปไตยที่ทำให้การเป็นแม่ถูกจำกัดหรือเกิดการกดขี่ต่อสตรี การเป็นแม่แบบสตรีนิยม หมายถึง แนวปฏิบัติ ทฤษฎีการเลี้ยงลูกแบบสตรีนิยมที่ให้อำนาจแก่ผู้หญิงหรือผู้ดูแล การเป็นแม่แบบสตรีนิยมเผยให้เห็นวิธีที่ใช้ในการเรียกร้องสิทธิ การต่อต้านการเหยียดเพศ เชื้อชาติ รวมถึงวิธีการเลี้ยงดูลูกอย่างเท่าเทียมผ่านการสร้างการมีส่วนร่วม อีกทั้งเป็นการวิพากษ์วิจารณ์โครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคม รวมถึงมายาคติของการเป็นแม่ในรูปแบบต่าง ๆ

ประการถัดมา การเป็นแม่เลสเบี้ยน (lesbian mothering) เป็นความพยายามทำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสตรีนิยมสายรากเหง้าและสายวัฒนธรรมได้ดีมากยิ่งขึ้น ประสพการณ์เลสเบี้ยนแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของประเด็นของคุณค่าของการเลี้ยงดูที่ดีที่ผูกติดไว้กับความเป็นแม่แบบจารีต ในขณะเดียวกันก็แสดงถึงอิสระที่ปราศจากการกดขี่ของปิตาธิปไตย (Wald, 1997, p. 179) และ*ประการสุดท้าย* การเป็นแม่แบบแอฟริกันอเมริกัน (African-American mothering) เป็นการสำรวจผู้หญิงชาวแอฟริกัน-อเมริกัน ในความคิดเกี่ยวกับการเป็นแม่ผ่านการรื้อถอนแนวความคิดการเลี้ยงลูกที่เข้มข้น รวมถึงบทบาทของการเสริมพลังอำนาจ (O'Reilly, 2004b, p.22) จุดเน้นของการเป็นแม่แบบแอฟริกันอเมริกัน คือ ความเป็นแม่ที่เป็นสถาบันแห่งพลังอำนาจของผู้หญิงผิวดำ ทั้งในการปฏิบัติการและความคิด ได้แก่ การศึกษา และการปกป้อง โดยทั่วไปการเป็นแม่แบบแอฟริกันอเมริกันจะให้อำนาจแก่ลูกของพวกเขาอย่างเต็มที่เพื่อนำไปสู่การต่อต้านการเหยียดเชื้อชาติและสร้างการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ (Collins, 2000, p. 171)

จากแนวคิดดังกล่าวทั้งหมดข้างต้นเป็นความพยายามสะท้อนให้เห็นถึงพลังอำนาจของการเป็นแม่ที่พยายามต่อรองและดำรงตนภายใต้สังคมที่มีความเป็นปิตาธิปไตยและทุนนิยม ผ่านการสร้างอำนาจให้กับลูกของตนเอง รวมถึงการพิทักษ์สิทธิของความเป็นแม่ท่ามกลางสังคมที่ให้คุณค่ากับความเป็นแม่ที่เป็นสากลและเบียดขับความเป็นแม่ในรูปแบบที่หลากหลายให้เป็นอื่น ภายใต้แนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาเป็นกรอบในการทำความเข้าใจความเป็นแม่ในสังคมไทยได้ ซึ่งจะอภิปรายในหัวข้อถัดไป

แม่ในสังคมไทย: ความหลากหลายของความเป็นแม่ภายใต้ปิตาธิปไตยทุนนิยม

การประกอบสร้างความเป็นแม่ในสังคมไทยได้สะท้อนถึงความหลากหลายของความเป็นแม่และแสดงให้เห็นถึงความเป็นแม่ที่มีลักษณะที่ไม่ตายตัว ในส่วนนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นแม่ในสังคมไทยและการเปิดมุมมองการศึกษาความเป็นแม่ของสังคมไทยผ่านแนวคิดปิตาธิปไตยทุนนิยม โดยสามารถแบ่งงานศึกษาความเป็นแม่ในสังคมไทยออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) งานศึกษาที่อภิปรายอัตลักษณ์ที่ทับซ้อน (intersectionality) ของความเป็นแม่ในเชิงสถาบัน 2) งานศึกษาที่อภิปรายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแม่และปิตาธิปไตยทุนนิยมโดยตรง และ 3) งานศึกษาที่อภิปรายถึงการถูกปฏิเสธความเป็นแม่และแม่นอกกฎ

1. งานศึกษาที่อภิปรายอัตลักษณ์ที่ทับซ้อน (intersectionality) ของความเป็นแม่ในเชิงสถาบัน

สถาบันของความเป็นแม่ในสังคมไทยมักจะมีความยึดโยงกับความเป็นแม่แบบดั้งเดิมหรือแบบจารีตประเพณี โดยความเป็นแม่ในความหมายนี้ แม่จะมีบทบาทในการทำงานอย่างหนักและใช้เวลากับการเป็นแม่อย่างเต็มที่บนพื้นฐานวาทกรรมแม่ที่ดี ขยัน กตัญญู ที่ได้เข้ามาผลิตซ้ำและเกิดการขัดเกลากว้างขวางผ่านสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่น ศาสนา งานศึกษาของ Boonrat (2004) แสดงให้เห็นว่าหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทส่งผลอย่างมากในการนิยามหรือประกอบสร้างความเป็นแม่ในสังคมไทย ภายใต้ความเชื่อที่ว่า การเป็นแม่นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องเกิดจากความพร้อมทั้งทางกาย จิตใจ และได้สะท้อนให้เห็นความทุกข์ภายใต้เงื่อนไขความทับซ้อนของบริบททางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมและปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างความเป็นแม่ที่ดีผ่านหลักพระพุทธศาสนาโดยใช้ความกตัญญูต่เวที ความมีศีลธรรมและการประพฤติที่ดีงาม เป็นเงื่อนไขและค่านิยมหลักที่สำคัญในการประกอบสร้างความเป็นแม่ที่ดี

นอกจากนี้ สื่อสารมวลชนมีส่วนสำคัญในการประกอบสร้างความเป็นแม่ผ่านการผลิตซ้ำความเป็นแม่ที่ดีในสังคมไทยเช่นกัน ในงานของ Soythongdee (2009) แสดงให้เห็นถึงการนำเสนอภาพตัวแทนหรืออุดมการณ์ความเป็นแม่ในสังคมไทยรวมถึงการประกอบสร้าง วาทกรรมดังกล่าวได้ถูกเสนอผ่านสื่อโฆษณาในนิตยสารเกี่ยวกับครอบครัว แม่และเด็ก โดยภาษาเป็นเครื่องตอกย้ำอุดมการณ์ความเป็นแม่ในแนวคิดแม่ที่ดีหรือแม่ในอุดมคติ ภายใต้ความคิดที่ว่าแม่ที่ดีจะต้องมีบทบาทในการเลี้ยงลูกอย่างดีที่สุด แม่ต้องเก่งรอบด้าน และแม่เป็นหน้าที่ที่เหมาะสม

ในการเลี้ยงดูมากที่สุด เช่นเดียวกับ Sermsathanasawat (2019) ที่ทำการศึกษาประสบการณ์การเป็นแม่ของตนเองด้วยวิธีวิทยาแนวอัตชีวประวัติชาติพันธุ์วรรณนาพบว่า ร่างกายและอัตลักษณ์ทางเพศถูกกำหนดภายใต้อุดมการณ์ทางเพศสถานะและจิตไร้สำนึก ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงในรูปแบบผู้สืบสกุลราวกับเป็นภาพสะท้อนตนเองในกระจก (self-same reflection)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ชัดว่าการประกอบสร้างความเป็นแม่ในสังคมไทยในปัจจุบัน ภายใต้ความเป็นปิตาธิปไตยและทุนนิยมสูง ความเป็นแม่ยังคงมีความยึดโยงกับสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ทั้งสถาบันทางศาสนา สถาบันสื่อสารมวลชน รวมถึงสถาบันครอบครัวที่มีการผลิตซ้ำและส่งต่ออุดมการณ์ความเป็นแม่ที่ดีผ่านปฏิสัมพันธ์ในสังคม

ขณะเดียวกันการให้คุณค่าเพศวิถีกระแสหลักและการสร้างความชอบธรรมให้บรรทัดฐานแบบรักต่างเพศและการแต่งงานของสังคมไทยผ่านระบบสถาบันครอบครัวเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการผลิตซ้ำอุดมการณ์ปิตาธิปไตยและทุนนิยม โดยเฉพาะในพื้นที่ครัวเรือนและ ในงานศึกษาของ Songsrida and Patthaisong (2016) สะท้อนให้เห็นตัวตนของความเป็นแม่ภายใต้สังคมปิตาธิปไตยได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะพื้นที่ภายในบ้านที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจในเชิงเพศสถานะ (gender based violence) ผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ของภรรยาที่ถูกทำร้ายร่างกายหรือทำร้ายจิตใจจากสามี สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศสถานะที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว นอกจากนี้การยึดโยงกับวาทกรรมทางการแพทย์ที่ให้ความสำคัญบนพื้นฐานเพศทางชีววิทยาทำให้ชุดความรู้ดังกล่าวกลายมาเป็นอำนาจในการกดขี่ผู้หญิงในฐานะของความเป็นแม่ที่ดี สิ่งเหล่านี้ได้ขัดเกลาผู้หญิงนำไปสู่การให้คุณค่ากับความเป็นแม่ในลักษณะแม่ที่ดีและแม่ที่ไม่ดีเช่นกัน อีกทั้งนโยบายและสิทธิเกี่ยวกับความเป็นแม่ถูกนิยามและให้คุณค่าบนอุดมการณ์ทางเพศสถานะแบบดั้งเดิม เช่น แม่เท่ากับผู้หญิง ผู้หญิงโดยกำเนิดจะสามารถเลี้ยงดูลูกได้ดีที่สุด ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและแรงต้านต่อแม่ในรูปแบบอื่น ๆ ได้ภายใต้มายาคติและบทบาทตามกรอบเพศ (gender role) ในสังคมไทย (Meksuk & Siriwong, 2018)

2. งานศึกษาที่อภิปรายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแม่และบิดาธิปไตยทุนนิยมโดยตรง

ความเป็นแม่และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของสังคมไทยในปัจจุบันมีความซับซ้อนและมีความหลากหลายทั้งในเชิงบริบททางสังคม เศรษฐกิจ อัตลักษณ์ ตัวตน รวมถึงการเผชิญบทบาทที่ซับซ้อนทั้งในการเป็นแม่และการทำงาน โดยเฉพาะในสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยเศรษฐกิจและการจ้างงาน หากมองในประเด็นของความแตกต่างของค่าจ้างระหว่างชายหญิงในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นได้ชัดถึงความแตกต่างทางเพศที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการสร้างความไม่เป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจและครอบครัว ในงานศึกษาของ Paweenawat (2019) แสดงให้เห็นถึงช่องว่างของค่าจ้างระหว่างผู้ชายและผู้หญิงที่ส่งผลต่อการมีลูกในประเทศไทย โดยพบว่าการมีลูกส่งผลกระทบทางลบต่อค่าจ้างของแรงงานหญิง (motherhood wage penalty) และแรงงานชาย (fatherhood wage penalty) กล่าวคือ แรงงานที่ไม่มีลูกจะมีระดับค่าจ้างเฉลี่ยที่สูงกว่าแรงงานที่มีลูก นอกจากนี้ งานศึกษานี้ยังพบว่าระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและบิดาธิปไตยในสังคมไทยทำให้ความต้องการในการครองชีพของผู้หญิงไทยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย อีกทั้งในงานศึกษาของ Sirisamphan, Nonsi, & Thitiphanrangsarit (2019) เป็นเครื่องยืนยันว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจมีความสำคัญกับการตัดสินใจที่จะครองสถานะโสดของผู้หญิงไทยโดยมีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยของผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่อแรงงาน ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางสังคม รวมถึงการวางแผนเกี่ยวกับการแต่งงานและมีบุตร

ขณะเดียวกันผู้หญิงไทยในปัจจุบันมีมุมมองต่อการแต่งงานในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากเดิม โดยมองว่าการแต่งงานต้องมีความพร้อมในความมั่นคงทางการเงินและมีการจัดการเวลาที่เหมาะสม รวมถึงการสร้างสมดุลระหว่างการงานและการสร้างครอบครัว (work-family balance) เนื่องจากในปัจจุบันบทบาทของผู้หญิงไม่ได้กำหนดบทบาทแค่งานภายในพื้นที่ครัวเรือนเท่านั้น ประกอบกับค่านิยมของสังคมไทยที่เมื่อเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์จะต้องหาคู่ครองหรือให้กำเนิดบุตรหรือต้องแต่งงานมีครอบครัว ส่งผลทำให้ผู้หญิงหลายคนเกิดความกังวลในการเลี้ยงดูบุตรโดยความกังวลดังกล่าวมี 2 ประการ ทั้งในด้านปัจจัยเงินทุน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายการทำงาน และด้านจิตใจ ได้แก่ เวลาในการดูแล และความปลอดภัยของสังคม ซึ่งถือเป็นความท้าทายให้ผู้ที่จะตัดสินใจมีบุตรในปัจจุบันจะต้องการสร้างความสมดุลระหว่างการงานและการสร้างครอบครัว

ในสังคมไทยปัจจุบันแม่หลายคนต้องเผชิญกับบทบาทที่ทับซ้อนทั้งในการเป็นแม่และการทำงานทำให้ไม่อาจรับผิดชอบงานทั้งสองอย่างได้อย่างเต็มที่และนำไปสู่ความรู้สึกกดดันหรือความรู้สึกเชิงลบทางจิตใจหากไม่สามารถปรับตัวได้ Kanchanachitra, Thianlai, & Tadi (2019) ได้ชี้ให้เห็นถึงความกังวลในการเลี้ยงดูลูกในสังคมไทยในปัจจุบัน พบว่า ผู้หญิงจะมีความกังวลมากกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะในเรื่องของค่าใช้จ่าย เวลาในการเลี้ยงดูบุตร และความสมดุลของชีวิต รวมถึงความไม่ปลอดภัยของสังคม อีกทั้ง Chamchan, Jaratsit, & Loyfah (2019) เช่นกันที่ได้กล่าวถึงต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากที่มีผลต่อการตัดสินใจมีบุตรของคู่สมรสในสังคมไทย โดยต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรเป็นไปในลักษณะเป็นอัตราก้าวหน้าตามระดับเศรษฐกิจของครัวเรือน ครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจสูงมีการลงทุนมากและในระยะยาวมีแนวโน้มจะได้รับผลประโยชน์จากการลงทุนในมนุษย์ที่สูงกว่าด้วยเช่นกัน

อีกทั้ง Lomrattananont (2012) แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของความเป็นแม่ภายใต้ความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมของสังคมไทยที่มีผลอย่างมากต่อบทบาทความเป็นแม่ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทสังคมเมืองเป็นปัจจัยที่นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างอัตลักษณ์แบบเก่าและแบบใหม่ในการที่ผู้หญิงต้องออกมาทำงานนอกบ้าน ขณะเดียวกันบทบาทของผู้หญิงในพื้นที่ส่วนตัวยังคงมีผลต่ออัตลักษณ์ของความเป็นแม่เช่นกันทำให้ผู้เป็นแม่ต้องพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และไม่สามารถละทิ้งบทบาทความเป็นแม่และการทำงานได้ เช่นเดียวกับ Tamdee (2016) ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นแม่ภายใต้สังคมปิตาธิปไตยทุนนิยมและอุปสรรคในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของแม่ที่ต้องประกอบอาชีพ ผ่านการต่อรองระหว่างเงื่อนไขของการทำงานและการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ประกอบกับอุดมการณ์ความคิด ความเชื่อทางสังคม ความเหนียวแน่นของร่างกาย ปัจจัยดังกล่าวล้วนส่งผลให้แม่ต้องเผชิญกับสภาวะการณ์ที่ยากลำบากและมีข้อจำกัดอย่างมาก เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เชื่อมโยงกับปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น ค่านิยม ความเชื่อ และสถานภาพทางสังคมของผู้หญิง รวมถึงอำนาจทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีวาทกรรมทางการแพทย์ที่เข้ามามีอิทธิพลและครอบงำชีวิตของผู้หญิงผ่านการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการเรือนกายหรือวาทกรรมนมแม่ทำให้เกิดความเป็นขั้วตรงข้ามในลักษณะของการให้คุณค่าสิ่งหนึ่งกับลดทอนคุณค่าสิ่งหนึ่ง อันนำไปสู่การตีตราและการปฏิเสธความเป็นแม่ในกลุ่มแม่ที่ไม่สามารถให้นมแม่ได้อันเนื่องมาจากข้อจำกัดทางด้านชีววิทยา สังคมและเศรษฐกิจ

3. งานศึกษาที่อภิปรายถึงการถูกปฏิเสธความเป็นแม่และแม่นอกกฎ

การประกอบสร้างความเป็นแม่ในสังคมไทยล้วนอยู่ภายใต้อุดมการณ์ของครอบครัวที่มีลักษณะเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ตามอุดมคติ คือ การที่มีพ่อ แม่ และลูก การให้คุณค่าครอบครัวที่สมบูรณ์ตามอุดมคติและอุดมการณ์ปิตาธิปไตยทุนนิยมนำมาสู่การเบียดขับและการเลือกปฏิบัติต่อครอบครัวหรือบุคคลที่ทำหน้าที่ภายในครอบครัวในรูปแบบอื่น ๆ เช่น แม่เลี้ยงเดี่ยว แม่วัยรุ่น แม่ที่เป็นบุคคลข้ามเพศ แม่เลสเบี้ยน เป็นต้น ขณะเดียวกันพวกเขาเหล่านี้ก็มีความพยายามที่จะต่อรองและดำรงสถานะความเป็นแม่และความเป็นครอบครัวผ่านการเกิดขึ้นของแม่ในรูปแบบที่หลากหลายในสังคมไทยหรือที่ในงานศึกษานี้ใช้คำว่าแม่นอกกฎตามที่ O'Reilly เสนอไว้ ในงานของ Natrujirote (2017) ได้แสดงให้เห็นถึงแม่ในรูปแบบหลากหลายที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและวิกฤติภายในครอบครัว ทั้งในการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงบทบาท รวมถึงการถูกปฏิเสธความเป็นแม่ (motherhood denied) ในสังคม สำหรับแม่เลี้ยงเดี่ยว การรับผิดชอบคนเดียวในฐานะพ่อแม่ทำให้ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจและการอบรมเลี้ยงดู หลายครอบครัวต้องเผชิญกับความเครียดและความกังวล ทั้งในด้านกายภาพและด้านจิตใจ

เช่นเดียวกับ Yakasem and Chaiyasung (2014) ได้แสดงให้เห็นถึงประสบการณ์การเป็นแม่วัยรุ่นในสังคมไทย ความน่าสนใจของการเป็นแม่วัยรุ่นสะท้อนผ่านประสบการณ์ในการสร้างครอบครัวใหม่ จุดเริ่มต้นของแม่วัยรุ่นเกิดจากความต้องการที่ไม่อยากอยู่กับครอบครัวเดิมและความพยายามในการให้ในสิ่งที่ตนเองไม่เคยได้รับ การเป็นแม่วัยรุ่นในสังคมไทยมีความยืดหยุ่นกับสภาพและชนชั้นทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อข้อจำกัดในการตอบสนองความต้องการลูกที่แตกต่างกันไป แม่วัยรุ่นหรือวัยรุ่นต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติในชีวิตไม่ต่างกันสะท้อนให้เห็นถึงการติตราและการเลือกปฏิบัติภายในสังคมไทยที่แม่เหล่านี้ต้องเผชิญ รวมถึงความคิดของสังคมต่อแม่เหล่านี้ที่มองว่าไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมและการเป็นแม่ในรูปแบบที่นอกเหนือไปจากบรรทัดฐานของสังคมเป็นความล้มเหลวของระบบครอบครัว โดยความคิดดังกล่าวสะท้อนความเป็นปิตาธิปไตยทุนนิยมได้อย่างชัดเจน จะเห็นได้ว่าสังคมปิตาธิปไตยทุนนิยมนอกจากปฏิเสธความเป็นแม่แล้วยังทำให้ความเป็นแม่ต้องเผชิญกับสภาวะกดดันและความเครียดอันเนื่องมาจากสังคมภายนอกอีกด้วย

นอกจากนี้การเกิดขึ้นของแม่ที่เป็นผู้หญิงที่พิการ แม่ที่เป็นบุคคลข้ามเพศ รวมถึงแม่เลสเบี้ยน เป็นตัวอย่างหนึ่งของการสะท้อนการเป็นแม่นอกกฎหมายใต้สังคมปิตาธิปไตยทุนนิยมโดยเห็นได้ชัดถึงความพยายามในการต่อรองผ่านการสร้างพลังอำนาจและการประกอบสร้างความเป็นแม่ในสังคม รวมถึงความพยายามในการปฏิเสธความเป็นแม่ที่เป็นปิตาธิปไตยที่ทำให้การเป็นแม่ถูกจำกัดไว้ภายใต้เงื่อนไขความสมบูรณ์ของการเป็นพ่อแม่ในอุดมคติ

งานของ Boonpiam (2006) ได้ทำความเข้าใจประสบการณ์ความเป็นแม่ของผู้หญิงพิการในประเทศไทย รวมถึงการตีตราในสังคม ความต้องการในการมีลูกของแม่ที่มีความพิการเกิดจากการตัดสินใจบนเจตจำนงที่เข้มแข็งและการยอมรับในสิ่งที่ต้องเผชิญในสังคม เช่น การตีตรา และการเลือกปฏิบัติในสังคม รวมถึงข้อจำกัดทางด้านร่างกายและการคลอดบุตร แม่ที่พิการจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องดูแลลูกของตนเองอย่างดีภายใต้การต่อรองความเป็นแม่และความกดดันในสังคมที่อาจจะมีมองว่าลูกที่เกิดมาจากเขานั้นจะมีความบกพร่องเช่นเดียวกัน ซึ่งทำให้พวกเขาต้องเผชิญกับความรู้สึกเชิงลบในหลายรูปแบบ ขณะเดียวกันพวกเขาก็มีความพยายามในการต่อรองกับความเป็นแม่ในอุดมคติด้วยการเป็นแม่ที่ดีด้วยการตัดสินใจด้วยตนเองในการเลี้ยงดูลูก

เช่นเดียวกับการเกิดขึ้นของแม่ที่เป็นบุคคลข้ามเพศในสังคมไทยที่พยายามดำรงสถานะของการเป็นแม่ภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมาย ทัศนคติทางวัฒนธรรม และการเข้าถึงเทคโนโลยีการเจริญพันธุ์ ภายใต้อุดมการณ์ปิตาธิปไตยทุนนิยมที่ส่งเสริมการมีลูกภายใต้ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรม ชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้ความต้องการที่จะสร้างครอบครัวคนข้ามเพศในสังคมไทยยังคงมีข้อจำกัด การดำเนินชีวิตภายใต้สภาพสังคมไทยที่ให้คุณค่ากับการยอมรับบรรทัดฐานแบบรักต่างเพศ นำมาสู่ความท้าทายที่เกิดขึ้นในสังคมไทยของพ่อแม่ที่ข้ามเพศ และทำให้เกิดเพศวิถีกระแสหลักและกระแสรองในลักษณะของความเป็นชั่วคราวข้ามนำไปสู่การจัดเรียงลำดับชั้นการยอมรับของสังคม (hierarchy of social acceptance) (Phantaneeya, 2019) นอกจากนี้ในงานศึกษาของ Meksuk and Siriwong (2018) ทำให้เห็นทางเลือกของการมีลูกผ่านการรับเลี้ยงบุตรจากแม่ไม่มีความสามารถในการเลี้ยงบุตรเพียงพอเนื่องจากข้อจำกัดของสถานการณ์ชีวิต สภาพสังคม และเศรษฐกิจ รวมถึง Inpim (2021) เช่นกันได้ชี้ให้เห็นถึงการที่ผู้หญิงข้ามเพศตัดสินใจเลือกที่จะรับเลี้ยงลูกจากคนที่ไม่มีความพร้อมที่จะเลี้ยงดูลูก สะท้อนถึงความแตกต่างทางชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวของทั้งสองฝ่าย จากที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่า

ผู้หญิงข้ามเพศที่โอบรับการเป็นแม่ต้องยอมและจำนภายใต้อุดมการณ์ความเป็นแม่แบบปิตาธิปไตยและความเป็นแม่ที่ดีเพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับสังคมและการประกอบสร้างความเป็นแม่ที่แท้จริงของผู้หญิงข้ามเพศ ขณะเดียวกันสะท้อนถึงพลังอำนาจของผู้หญิงข้ามเพศที่ต่อรองกับอุดมการณ์ความเป็นแม่แบบปิตาธิปไตยผ่านพลังอำนาจที่พยายามจะสนับสนุนลูกและลดบาดแผลทางสังคมให้แก่ลูกของพวกเขาผ่านอำนาจทางเศรษฐกิจและชนชั้นที่พวกเขามี

นอกจากนี้ ในงานของ Asa (2019) ได้สะท้อนถึงความสัมพันธ์แม่แบบเควีย์ร์ที่เกิดขึ้นได้ท้าทายกับอุดมการณ์รักต่างเพศ การมีแม่คนเดียวและการเผชิญกับอุดมการณ์การเป็นเมียที่ดีและการเป็นแม่ที่ดี การดำรงชีวิตภายใต้ความทับซ้อนทั้งมิติของครอบครัวเควีย์ร์และครอบครัวรักต่างเพศถือเป็นความพยายามในการประกอบสร้างของครอบครัว และใช้เพศวิถีแบบรักต่างเพศเพื่อเอาตัวรอดในข้อจำกัดทางสภาพสังคมและเศรษฐกิจผ่านการเป็นแม่เลสเบี้ยนและการมีแม่สองคน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเกิดขึ้นของแม่ที่มีความหลากหลายและแม่นอกกฎที่กล่าวมาข้างต้นถือเป็นการสั่นคลอนอำนาจความคิดกระแสหลักผ่านชุดความคิดเรื่องประเด็นเพศสถานะและเพศวิถี และจะนำไปสู่การทลายกำแพงความเป็นแม่ ความเป็นพ่อ ความเป็นหญิง ความเป็นชาย รวมถึงครอบครัวที่ถูกนิยามแบบเดิมหรือครอบครัวตามธรรมชาติ การสั่นคลอนเชิงอำนาจที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่ความพยายามในการทำให้เกิดความปกติในสังคม (O'Reilly, 2004a)

บทสรุป

แนวคิดปิตาธิปไตยทุนนิยมตามแนวทางของสตรีนิยมสายสังคมนิยมเป็นเงื่อนไขที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อความเป็นแม่อย่างมาก โดยปิตาธิปไตยได้สถาปนาความเป็นสถาบันและมีส่วนในการเข้าไปควบคุมและกำหนดแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคม โดยมีจุดเริ่มต้นจากความแตกต่างทางชีวภาพระหว่างเพศ และการเกิดขึ้นของครอบครัวในเชิงชีวภาพ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการควบคุมและกดขี่ผู้หญิง ยิ่งไปกว่านั้นปิตาธิปไตยได้เสริมสร้างความสัมพันธ์กับระบบทุนนิยมและได้ยึดโยงเข้าไปในชีวิตประจำวันของผู้คนและสังคม ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและโครงสร้างทางชนชั้นที่ไม่เท่าเทียมกัน นำมาสู่การแสวงหาผลประโยชน์ โดยผ่านเงื่อนไขของการผลิตที่ส่งผลต่อการกำหนดการผลิต การสืบพันธุ์ และการบริโภคของครอบครัว ความมั่นคงของโครงสร้างปิตาธิปไตยสะท้อนผ่านการเกิดขึ้นของครอบครัว รวมถึงการเป็นแม่ และผลิตซ้ำแรงงานใหม่ในการดูแลและเป็นผู้สร้าง

เสถียรภาพทางเศรษฐกิจในฐานะผู้บริโภค อีกทั้งในสังคมเสรีนิยมใหม่และในศตวรรษที่ 21 ปิตาธิปไตยได้ฝังรากลึกผ่านระบบอำนาจในการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการจัดระเบียบของสถาบันในสังคม อุดมการณ์ของปิตาธิปไตยทุนนิยมมีส่วนสร้างความกดดันและสร้างบทบาทที่ซับซ้อน นำมาสู่การเกิดขึ้นของแม่ที่ทำงาน รวมถึงอุดมการณ์ความเป็นแม่แบบปิตาธิปไตยและการเป็นแม่ในยุคสมัยใหม่ที่เกิดจากการพัฒนาของเทคโนโลยีได้สร้างความท้าทายต่อความเป็นแม่ในรูปแบบที่หลากหลาย ขณะเดียวกันปิตาธิปไตยและทุนนิยมได้สร้างกรอบบรรทัดฐานของการเป็นแม่ที่ดี และมาตรฐานของการเป็นแม่นำมาซึ่งการปฏิเสธความเป็นแม่ในบุคคลที่ไม่สามารถสวมบทบาทการเป็นแม่ได้ หรือบุคคลที่ไม่มีความต้องการในการเป็นแม่

ในส่วนสุดท้ายของบทความได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นแม่ในสังคมไทยภายใต้มุมมองของปิตาธิปไตยทุนนิยมผ่านงานศึกษา 3 กลุ่ม ได้แก่ งานศึกษาที่อภิปรายอัตลักษณ์ที่ทับซ้อน (intersectionality) ของความเป็นแม่ในเชิงสถาบัน งานศึกษาที่อภิปรายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นแม่และปิตาธิปไตยทุนนิยมโดยตรง และงานศึกษาที่อภิปรายถึงการถูกปฏิเสธความเป็นแม่และแม่นอกกฎ การให้คุณค่าในสังคมไทยเกี่ยวกับความเป็นแม่นั้นมักจะผูกติดกับการเลี้ยงดูและการดูแลนำมาซึ่งการแบ่งบทบาทหน้าที่ภายในครอบครัวตามเพศ จะเห็นได้ว่าภายใต้สังคมที่ยังคงมีความเป็นปิตาธิปไตยและทุนนิยมสูงแม่ในสังคมไทยปัจจุบันมีการประกอบสร้างอัตลักษณ์และต่อรองกับอุดมการณ์ความเป็นแม่ เช่น การต่อรองผ่านบทบาททั้งในแง่ของบทบาทการผลิตลูกและการดูแลเลี้ยงดู การทำงานทั้งภายนอกบ้านและในบ้าน การสวมบทบาทของการเป็นแม่ที่ดี การสร้างพลังอำนาจให้กับแม่ภายใต้การเกิดขึ้นของรูปแบบในการเป็นแม่มีความหลากหลาย เช่น แม่ที่ต้องทำงาน แม่เลี้ยงเดี่ยว แม่วัยรุ่น แม่ที่มีความหลากหลายทางเพศ แม่ที่พิการ แม่เลสเบี้ยนหรือแม่แบบควียร์ เป็นต้น โดยการเกิดขึ้นของแม่เหล่านี้ได้สะท้อนถึงความพยายามในการดำรงบทบาทความเป็นแม่ภายใต้ข้อจำกัดของเงื่อนไขทางเพศสถานะ ชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจในสังคมไทย

ในการศึกษาความเป็นแม่ภายใต้แนวคิดปิตาธิปไตยทุนนิยมในบทความชิ้นนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นแม่ภายใต้บริบทของสังคมไทยในภาพกว้างและเป็นการศึกษาความเป็นแม่ตามแนวทางสตรีนิยมซึ่งยังมีข้อถกเถียงที่ยังคงดำเนินต่อไป อย่างเป็นพลวัตแต่ในขณะเดียวกันการเปิดมุมมองของการศึกษาความเป็นแม่ในบทความชิ้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามในการศึกษาความเป็นแม่ที่ยึดโยงกับอัตลักษณ์ที่ทับซ้อนภายในสังคมและยังคงเป็นหัวข้อที่น่าสนใจของผู้ที่สนใจในการศึกษาความเป็นแม่ในมิติที่หลากหลายที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ได้รับการอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต วช. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2564 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โครงการวิจัยเรื่อง “แม่กะเทย: ประสบการณ์และการรับรู้เกี่ยวกับความเป็นแม่ในสังคมไทยภายใต้ปิตาธิปไตยทุนนิยม” โดยมี ดร.โกสุม โอมพรนุวัฒน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ตามสัญญาโครงการเลขที่ N41A650584

References

- Ahmed, S. (2017). *Living a feminist life*. Durham: Duke University Press.
- Asa, A. (2019). *Khropkhrua khwia: Phahu atta lak khwam samphan lae yutthasat khropkhrua let bian chonchan raengngan* (in Thai). [Queer family indentities, familial relations and strategies of working-class lesbian family] (Master's thesis). Bangkok: Thammasat University. Retrieved from https://ci.tu.ac.th/uploads/ci/academic-work/master-thesis/62ma_atitaya.pdf
- Bokiniec, M. (2016). Voices of motherhood: Feminism, motherhood and narrative identity. *Miscellanea Anthropologica et Sociologica*, 17(2), 149–164.
- Boonpiam, N. (2006). *Pra sop karn kham pen mae kong pooying ti mee khamphikarn ni prathetthai* (in Thai). [Experience of motherhood among women with physical disability in Thailand] (Master's thesis). Nakhon Pathom: Mahidol University.
- Boonrat, P. (2004). *Khati rueang mae nai khamphi phraphutthasatsana na therawat* (in Thai). [The concept motherhood in the Theravada Buddhist Canon] (Master's thesis). Bangkok: Dhonburi Rajabhat University.
- Burris, V. (1982). The dialectic of women's oppression: Notes on the relation between capitalism and patriarchy. *Berkeley Journal of Sociology*, 27, 51–74.
- Chamchan, C., Jaratsit, J., & Loyfah, N. (2019). Tonthun kan liangdu but (ayu 0–14 pi) nai prathet thai (in Thai). [Cost of raising a child (age 0–14) in Thailand]. *Chiang Mai University Journal of Economics*, 23(1), 55–78.

- Chodorow, N. (1987). *The Reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. Berkeley: University of California Press.
- Collins, P. H. (2000). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. New York: Routledge.
- Collins, P. H., & Bilge, S. (2016). *Intersectionality*. Cambridge: Polity Press.
- Couvrette, A., Brochu, S., & Plourde, C. (2016). The deviant good mother: Motherhood experiences of substance-using and lawbreaking women. *Journal of Drug Issues*, 46(4), 292–307.
- Eisenstein, Z. R. (1979). *Capitalist patriarchy and the case for socialist feminism*. New York: Monthly Review Press.
- Fields, J. (2001). Normal queers: Straight parents respond to their children's "coming out". *Symbolic Interaction*, 24(2), 165–187.
- Fine, F. (1992). *Women's employment and the capitalist family*. London: Routledge.
- Firestone, S., (1970). *The dialectic of sex: The case for feminist revolution*. New York: William Morrow and Company.
- Fraser, N. (1997). Heterosexism, misrecognition, and capitalism: A response to Judith Butler. *Social Text*, 52/53, 279–289. <https://doi.org/10.2307/466745>
- Glenn, E. N., Chang, G., & Forcey, L. R. (1994). *Mothering: Ideology, experience and agency*. New York: Routledge.
- Hanks, C. (Ed.). (2010). *Technology and values: Essential readings*. West Sussex: Wiley–Blackwell.
- Hartmann, H. (1976). Capitalism, patriarchy, and job segregation by sex. *Signs: Women and the Workplace: The Implications of occupational segregation*, 1(3), 137–169.
- Hays, S. (1996). *The cultural contradictions of motherhood*. London: Yale University Press.

- Inpim, C. (2021). *Mae kathoei: Prasopkan lae kan rapru kiaokap khwam pen mae nai sangkhom thai phaitai pita thip tai thunniyom* (in Thai). [Kathoei mothers: Experiences and perceptions of motherhood in Thai society under the capitalist patriarchy] (Master's thesis). Bangkok: Thammasat University.
- Kanchanachitra, M., Thianlai, K., & Tadi, R., (2019). *Naeothang mattrakan songsoem kan mi but samrap prathet thai nai patchuban* (in Thai). [Policies for birth promotion in Thailand] (Research report). Bangkok: Thailand Science Research and Innovation.
- Kitirianglarp, K. (2015). Chak “Motluk ko patchai kan phalit” Thueng kamnoet phak borikan nai rabop thunniyom: Kan phalit sam ngan ban lae phuying nai thruesadi mak sit oto no mia (in Thai). [From “objects and factors of production” to services sector in capitalism: Reproduction of housework and women in autonomist Marxism]. *Political Science Journal*, 36(3), 1–31.
- Lewin, E. (1993). *Lesbian mothers: Accounts of gender in American culture*. New York: Cornell University Press.
- Lomrattananont, C. (2012). *Sueksa chapcho korani satri wai thamngan aai krungthepmahanakhon* (in Thai). [A modification of ideal and actual motherhood identity: A case study of working women in Bangkok metropolis] (Master's thesis). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Meksuk, C., & Siriwong, S. (2018). *Khon kham phet: Kan chai chiwit khu kan sang khropkhrua lae kan liangdu but* (in Thai). [Life partner, family formation, and child parenting of the transgender]. *Rajamangala University of Technology Srivijaya Research*, 10(1), 37–51.
- Natrujirote, W. (2017). *Khropkhrua thangleueak lae kan khong yu khong sathaban khropkhrua* (in Thai). [Alternative family and the existing of family institution]. *Veridian E-Journal*, 10(2), 1817–1827.
- Oakley, A. (1985). *Sex, gender and society*. England: Gower.
- O'Reilly, A. (2004a). *From motherhood to mothering: The legacy of Adrienne Rich's of woman born*. New York: State University of New York Press.

- O'Reilly, A. (2004b). *Mother outlaws: Theories and practices of empowered mothering*. Toronto: Women's Press.
- O'Reilly, A. (2007). *Maternal theory: Essentially reading*. Toronto: Demeter Press.
- O'Reilly, A. (2010). *Encyclopedia of motherhood*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ortner, S. B. (2014). Too soon for post-feminism: The ongoing life of patriarchy in Neoliberal America. *History and Anthropology*, 25(4), 530–549.
- Park, S. M. (2013). *Mothering queerly, queering motherhood: Resisting monomaterialism in adoptive, lesbian, blended, and polygamous families*. Albany: State University of New York Press.
- Paweenawat, S. W. (2019, July 25). *Khwaam taektang rawang khachang chae lae ying lae phonkrathop to kan mi luk nai prathet thai* (in Thai). [Gender wage gap and their impact on having children in Thailand]. Retrieved June 7, 2022, from <https://www.pier.or.th/abridged/2019/15/>
- Phantaneeya, S. (2019). “Khropkhrua khon kham phet” chak khwamphit pokkati lae khwaam pen uen su kan mi tua ton lae phuentshi thang sangkhom: Bot wikhro tam naekhit wathakam khong Michel Foucault (in Thai). [“Transgender Families” from abnormality and otherness to personal identity and social space: An analysis based on Michel Foucault’s notion of discourse]. *Journal of Public Administration and Politics*, 8(1), 24–44.
- Rich, A. C. (1986). *Of woman born: Motherhood as experience and institution*. New York: W.W. Norton.
- Sermathanasawat, W. (2019). Kan yuenyan tua ton chak prasopkan khwaam pen mae phan naekhit pratya satri niyom khong Irigara (in Thai). [Mother subjectivity: (Re-)writing my motherhood journey through Irigarayan feminist perspective]. *Suranaree Journal of Social Science*, 13(2), 133–151.
- Sirisamphan, T., Nonsi, S., & Thitiphanrangsarit, N. (2019). Kan khrong sot khong phuying nai yuk lokaphiwat kap setthakit nai mueangthai (in Thai). [Women’s celibacy in the era of globalization and economy in Thailand]. *Thammasat Journal*, 38(3), 27–44.

- Songsrida, S., & Patthaisong, S. (2016). Kan sang tua ton khwam pen mae nai sang kom chai pen yai (in Thai). [The construction of motherhood in the patriarchal society]. *Journal of Education and Social Development*, 11(2), 223–234.
- Soythongdee, S. (2009). *Kan nam sanoe udomkan khwam pen mae nai wathakam khosana nai nittayasan samrap khropkhrua* (in Thai). [The presentation of motherhood ideology in advertisement discourse in family magazines] (Master's thesis). Bangkok: Chulalongkorn University. Retrieved from <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/18058>
- Tamdee, P. (2016). Bon senthang sai namnom mae: Atta lak khong mae thamngan yuk mai kap khwam yaklambak nai khwam pen mae (in Thai). [The path of breast milk: Identity of modern working mothers and difficulties in motherhood]. *Journal of Social Research*, 39(1), 1–38.
- Tong, R. (2017). *Feminist thought: A comprehensive introduction* (5th ed.). Boulder, CO.: Westview Press.
- Wald, J. (1997). Outlaw mothers. *Hastings Women's Law Journal*, 8(1), 169–193.
- Yakasem, P., & Chaiyasung, P. (2014). Prasopkan kan pen mae khong wairun (in Thai). [Experiences in becoming a teenage mother]. *Journal of Health Science Research*, 8(1), 28–34.